

ВІД ПЕТРА МОГИЛИ ДО ОМЕЛЯНА АНТОНОВИЧА. СЛОВО ПРО ВІДРОДЖЕНУ БІБЛІОТЕКУ ЗНАМЕНИТОГО УНІВЕРСИТЕТУ

✉ [Володимир БУРБАН](#)

Бібліотека — це серце університету, а комп'ютерна мережа, яка забезпечує пошук інформації, — його кровоносна система. Без них університет жити не може.

В'ячеслав Брюховецький, президент Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор філології, бібліофіл, адепт комп'ютеризації.

Смішно, а водночас сумно й боляче чути сьогодні провокативно-розпачливі лементи з приводу європейського вибору України. Вибору, який вона зробила ще коли була Київською Руссю. Наш континент був і лишається, за влучним і ємним висловом де Голля, «Європою вітчизн». І кожній з цих вітчизн роковано було пройти свій шлях до самоствердження.

Коли славний український реформатор освіти і церковний діяч Петро Могила, син молдавського воєводи, збагнув, що греко-слов'янський характер братських шкіл, в тому числі і Київської, що стала праматір'ю нинішньої Києво-Могилянської академії, обмежує своїм вихованцям доступ до західноєвропейських наукових і культурних надбань, він восени 1631 року засновує в Києво-Печерському монастирі школу з латинською мовою викладання, переймаючи, відповідно, програми єзуїтських шкіл. Знання латини, окрім всього, допомагало в боротьбі православної церкви з католиками і уніатами. Але ж яка тут веремія зчинилася! Юрба не раз збиралася стерти з лица землі «латинську» школу, а її вчителів кинути в річку — «начинити ними дніпровських осетрів». Однак П.Могила був людиною сильною і послідовною. Ставши Київським митрополитом, він об'єднує Лаврську і братську школи і закладає підвалини так званої Києво-Могилянської колегії, що стала найпопулярнішим у Східній Європі навчальним закладом. Зауважимо принагідно, що перший вищий навчальний заклад — Елліно-грецька академія — з'явився у Москві тільки через півстоліття. Та й то її засновником був вихованець Києво-Могилянської колегії Симеон Полоцький.

Отже, українство прорубало «вікно в Європу» ще задовго до Петра I. Бо треба було поспішати. Як би ми не тішили своє власне самолюбство, але Європа на той час уже пішла далеко вперед, мала університети, великі книгозбірні, зачитувалася творами Бокаччо і Данте, Еразма Роттердамського і Сервантеса, дивилася п'єси Шекспіра і Лопе де Веги.

Києво-Могилянська академія зробила епохальний прорив до Європи, розбудовуючи освіту на європейських принципах, посилаючи своїх учнів до кращих університетів континенту. Вона досягає повного розвитку в добу Мазепи, що був її великим добродієм. Серед її професорів були такі визначні вчені, як Феофан Прокопович, Симон Годорський, Георгій

Кониський, Сильвестр Ляскоронський, Георгій Щербацький, Давид Нащинський, Іриной Фальковський та багато інших. Тут вчилися Г.Сковорода, М.Ханенко, Г.Полетика, М.Бантиш-Каменський, О.Безбородько, А.Трощинський, студіював М.Ломоносов.

Показовий факт: Києво-Могилянський колегіум започатковано за якихось 17 років до початку визвольної боротьби Богдана Хмельницького з Польщею. У стінах закладу здобували освіту гетьмани І.Виговський, Ю.Хмельницький, І.Самойлович, І.Мазепа, П.Орлик, П.Полуботок.

Роль академії в українському національно-культурному відродженні важко переоцінити. Вона відкривала перед народом царство писемності, царство книги. Якою була бібліотека Києво-Могилянського колегіуму? З цього запитання ми почали розмову з директором відродженої бібліотеки Києво-Могилянської академії Тетяною Ярошенко, людиною

подвижницького характеру, глибокого інтелекту, широких знань.

— Певна річ, засновник колегіуму Петро Могила спирався на досвід бібліотечної справи у Європі, власній країні, де збірки рукописів і рукописних книг з'явилися ще в XI столітті. Адже знаменита бібліотека Ярослава Мудрого була заснована при Софіївському соборі 1037 року (бібліотека Ватикану, скажімо, з'явилася тільки в XV столітті).

Ми не забуваємо про славу бібліотеки старої Києво-Могилянської академії, однієї з перших великих українських книгозбірень, що не поступалася бібліотекам Європи. Основою бібліотеки КМА стала колекція Петра Могили, яку він заповів академії, тим самим започаткувавши традицію дарування книжок та книгозбірань, яка в подальшому була підтримана багатьма видатними діячами України, випускниками, професорами академії. Традиція ця зберігається до наших часів.

— **Які методологічні засади діяльності бібліотеки?**

— Ми виходимо насамперед з того, що сучасна академія, znana в Україні й світі, відома не лише освітніми інноваціями, а й реалізацією проектів, спрямованих на створення рівних умов для навчання талановитої молоді України, на розвиток особистості та виховання конкурентоспроможних фахівців. Значна частина стратегічних завдань нашого університету тісно пов'язана з діяльністю бібліотеки як важливої ланки академічного та наукового процесів. Саме бібліотека університету є тією творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої залежать багато в чому якість та зміст навчання і наукових досліджень, інституцією, яку можна сміливо назвати серцем університету.

У лютому 2005 року бібліотеці відродженої Києво-Могилянської академії виповнилось тринадцять років. Саме в лютому 1992 року до колекції була записана перша книжка. Чи була тоді створена бібліотека? Мабуть, ні, бо, як відомо, бібліотеку не можна створити одномоментно, бібліотеки можуть лише поповнюватись. Тринадцять літ триває наше

зростання, тринадцять складних сходинок надзвичайно цікавого, часом романтичного, а часом виснажливого, інколи непротореного шляху. І хай ще не все відлагоджено в цьому складному механізмі, сьогодні ми вже сміливо можемо стверджувати, що бібліотека відродженої Києво-Могилянської академії має унікальний досвід і славу становлення, за досить короткий час, потужної, якісно сформованої книгозбірні, знаного в Україні лідера в галузі впровадження нових інформаційних технологій та інновацій. Концептуально це було зумовлено, передусім, вимогами нашого університету, відповідності нашої бібліотеки тим освітнім формам, які втілювалися в академії. Наш університет завжди виходив з того, що без потужної бібліотеки не може бути нормального навчального процесу та успішної наукової діяльності. Бібліотека розвивалася в тісній взаємодії з усіма структурними елементами НаУКМА, повною мірою поділяючи історію та сучасність нашої академії, доповнюючи та збагачуючи їх різнобарв'ям своєї специфічної діяльності.

— Бібліотека відновила свою діяльність, не маючи жодної книжки — крім книжки обліку... А що ж набуто за тринадцять років?

— На сьогодні наша колекція — це близько 400 тисяч примірників наукової та навчальної літератури, близько 1000 назв періодичних видань, створено розгорнуту структуру бібліотечно-інформаційного обслуговування у бакалаврській, дослідницькій, правничій та інших підбібліотеках, що цілісно становлять університетську бібліотеку. Щорічне поповнення фонду — 20—30 тисяч примірників. За рік бібліотека обслуговує до 400 тис. відвідувань читачів, яким видається до 500 тис. одиниць зберігання (без врахування користування відкритим доступом) через дев'ять читальних залів та два абонементи. За день до бібліотеки звертається в середньому 1200 читачів, при тому, що в НаУКМА навчається близько 2,5 тис. студентів. У центрі нашої уваги завжди знаходиться користувач — спудей, викладач, науковець — його інформаційні потреби, запити для ефективної освіти та наукової діяльності. Важливим елементом бібліотечної діяльності є потужна довідкова система — Reference Service. Вже на сьогодні бібліотека має солідний фонд довідково-бібліографічних видань для кожної підбібліотеки, в тому числі і на компакт-дисках, довідкові видання стали складовою фондів відкритого доступу всіх читальних залів. Планується переведення в електронну форму найбільш цінних довідкових, навчальних та наукових видань з нашої колекції, бібліотека надає доступ до майже 12 тисяч назв електронних журналів. Упроваджена автоматизована інтегрована бібліотечна система, виконується проект електронної бібліотеки. Нашу бібліотеку знають як ініціатора створення першого українського консорціуму бібліотек — користувачів електронних журналів видавництва Springer, з 2002 року — консорціуму за проектом INTAS (доступ до електронних ресурсів провідних світових видавництв), до проекту приєдналося вже 212 бібліотек України з усіх куточків нашої країни.

— Згадаємо традицію, започатковану Петром Могилою. Традицію дарування.

— Хочу підкреслити, що близько 70 відсотків наших фондів — це дари. Власне, історія колекції бібліотеки відродженого Університету «Києво-Могилянська академія» — це історія сучасного меценатського руху численних державних та громадських, наукових організацій та установ, приватних осіб не лише з України, але й із Сполучених Штатів Америки, Канади, Австралії, Франції, Німеччини, Бразилії та інших країн світу; понад 5 тисяч осіб зробили свій поважний внесок у відродження бібліотеки через подарунки окремих книг чи цілих книгозбірень, яких маємо вже 33. Це колекції Петра Одарченка, Омеляна та Тетяни Антоновичів, Ади Кулик, Марти Богачевської-Хом'як, Юрія Паславського, Миколи Брайченка-Петренка, Євгена Лащика, Ольги та Ярослава Дужих (США), Віри Вовк-Селянської (Бразилія), Ярослава Головача, Олега Зуєвського, Аріядни та Богдана Стебельських (Канада), Володимира Старицького (Німеччина). Звичайно,

пишаємось і особовими колекціями могилянців, найбільшою з яких є колекція ректора-засновника, нині президента академії Вячеслава Брюховецького, наукових та культурних діячів України — Дмитра Павличка, Михайлини Коцюбинської, Любомира Пирога та інших.

— За цим переліком імен — непересічні особистості. Розкажіть хоча б про декого з них детальніше.

— Одна з найбільших колекцій наукової бібліотеки НаУКМА — колекція Володимира Старицького (Німеччина), що була подарована ним у квітні 1993 р. і нараховує майже 13 тис. примірників. Власник колекції — вчений-мовознавець, нащадок князівського роду, небіж відомого українського письменника і драматурга Михайла Старицького. У 1943 році потрапив до Німеччини. Після закінчення війни працював та навчався у Мюнхенському університеті, доктор філософії, викладав російську мову в Мюнхенському університеті та гімназіях міста. Після смерті (1994 рік), згідно з його заповітом, Володимира Старицького поховано на Байковому кладовищі у Києві.

Бібліотечна колекція Юрія Паславського (США) — одна із найбільш цікавих особистих колекцій за історією її формування. Нараховує понад 4 тисячі книжок та часописів. Це пам'ятка духовного життя української родини ХХ ст., де поруч із науковими та художніми виданнями, політичними брошурами, українськими часописами, — дитячі книжки для читання та підручники. Унікальне явище, яке потребує додаткового студіювання, бо це приклад бібліотеки дітей, батьків, дідусів, яка починалася в Україні і, пройшовши шляхами Європи та Північної Америки, знову повернулася в Україну.

Основу колекції становлять книжки українських класиків: Т.Шевченка, Лесі Українки, І.Франка, П.Мирного, І.Нечуя-Левицького. Зокрема Шевченкіана представлена такими раритетами, як видання 1918 року (Вінніпег), ювілейне 1960 року (Вінніпег-Нью-Йорк) та 14-томне видання 1961 року (Чикаго). В колекції зібрано прижиттєві видання творів В.Винниченка, І.Багряного, Т.Осьмачки, Б.Лепкого, Л.Мосендза та ін. Інтерес для сучасного українського читача становлять твори письменників, які репрезентують українську літературу поза межами України. Широко в колекції представлена і українська періодика.

Цікава й постать дарувальника Юрія Паславського, інженера за фахом і великого книголюбця. На кожній книжці, крім екслібриса, ще і його власна пам'ятка читачеві. Разом із колекцією ми отримали її рукописний каталог, любовно складений самим паном Юрієм.

Юрій Паславський подарував Києво-Могилянській академії не тільки колекцію, але й гранти «Кращий читач наукової бібліотеки НаУКМА». Вже сьомий рік один студент бакалаврату та один магістеріуму — кращі читачі, за визначенням журі Наукової бібліотеки — отримують іменні гранти Юрія Паславського.

Книжкова колекція Олега Зуєвського, що була подарована університету донькою письменника Тамарою Зуєвською, нараховує понад 4,4 тис. примірників. Це цікавий, хоча й малознаний в Україні поет і перекладач з англійської, німецької, французької мов, педагог і літературознавець.

Книжкова колекція Олега Зуєвського — закінчене творіння її власника, яке віддзеркалює його фахові інтереси та наукові зацікавлення та уподобання в галузі філософії, мистецтвознавства, мовознавства та літературознавства. В ній представлена, в основному,

література XX сторіччя, що видавалася на теренах України, Німеччини, Австрії, Великої Британії, Італії, США тощо українською, російською, англійською та німецькою мовами.

Колекція Євгена Лащика (1937—1995), відомого вченого-філософа, що працював у Пенсильванському університеті (США), подарована його родиною. НаУКМА має також грант Є.Лащика, яким щороку відзначається кращий студент у галузі філософії.

Колекція нараховує 2200 примірників і становить великий інтерес для викладачів та студентів, оскільки на 90 відсотків складається із зарубіжних видань, присвячених питанням історії філософії, та містить праці відомих філософів сучасності мовою оригіналу. Відколи з'явилися перші відомості про книжки цієї колекції в електронному каталозі, вони відразу знайшли свого читача.

Хочеться ще раз щиро подякувати кожному, хто доклав зусиль до творення сучасної наукової бібліотеки славетного університету, підтримав українську науку й освіту.

Важливо зазначити, що академія не тільки поповнюється дарами та книжками інших видавництв. Вона з 1996 року веде і значну власну видавничу діяльність. Марка Видавничого дому «Києво-Могилянська академія» відома широкому загалові. Про здобутки видавництва розповідає її директор Віра Соловйова:

— Продовжуючи традиції просвітництва і книгодрукування, започатковані в академії майже чотири століття тому, Видавничий дім «Києво-Могилянська академія» вже випустив у світ близько 300 книжок різної тематики, зокрема видання з історії, філософії, економіки, культурології, права, соціології, природничих, комп'ютерних наук та інших галузей знань.

Мали добрий розголос книжки, що вийшли в серіях: «Вчені НаУКМА», яка складається зі «Збірників на пошану пам'яті» та «Біобібліографічних покажчиків»; «Видання викладачів НаУКМА» — серія наукової та навчальної літератури, яка презентує підручники, навчальні та методичні посібники; «Наукові записки НаУКМА», «Магістеріум», що у 17 щорічних тематичних випусках представляють науковий доробок усіх факультетів університету.

Особливий резонанс мало енциклопедичне видання «Києво-Могилянська академія в іменах. XVII—XVIII ст.». Ця книга — перша спроба стисло й систематизовано подати інформацію про життєвий шлях і діяльність вихованців та діячів Києво-Могилянської академії XVII—XVIII ст. В Енциклопедії представлено майже 1500 імен: гетьманів, церковних ієрархів, козацьких старшин, дипломатів, професорів, письменників, медиків, композиторів, художників, благодійників і фундаторів академії.

2003 року започатковано серію «Актуальні світові дискусії» (вже вийшли чотири томи), мета якої — сприяти ознайомленню вітчизняного інтелекту з світовими пошуками актуальних шляхів соціально-економічного розвитку. Серед авторів серії — лауреати Нобелівської премії з економіки Джозеф Стігліц, Джеймс Б'юкенен, Річард Масгрейв. У рамках серії готуються до друку праці Збігнева Бжезінського, Ральфа Дарендорфа, Маркуса Яхтенфуса.

Видавництво веде велику перекладацьку роботу (з англійської, французької, польської, німецької, італійської мов). У 2005 р. плануються до видання чотирнадцять перекладних творів. Серед них праці Лешека Колаковського, Цветана Тодорова, Данути Уліцької, Богуслава Бакули, П'єра Розанвалона, Олсона Менкура та ін.

У доробку видавництва — сім словників. У 2004 р. належно поцінований був «Англо-український тлумачний словник економічної лексики» (укладач Анна Шимків). Зараз працюємо над «Словником соціальної політики», у планах — «Англо-український тлумачний словник юридичних термінів».

Особливої уваги заслуговує серія видань з дослідження голодомору в Україні «Український голокост. 1932—1933 рр. Свідчення тих, хто вижив» (упорядник д-р історії, о. Юрій Мицик). Перший том вийшов до 70-річчя голодомору. Але оголошення про продовження збору свідчень дало стільки нових матеріалів, що у 2004 р. було видано другий том; зараз працюємо над третім і активно продовжуємо збирати свідчення для майбутніх видань. Мусимо поспішати. Бо відходять свідки голодомору. Адже найперші записи зібрані у людей, яким у часи голодомору було по 20—30 років. Нині вже свідчать ті, які тоді були дітьми.

Щороку видавництво має в своєму доробку близько 70 назв нових книжок. Не стане винятком і 2005-й.

До 60-річчя Перемоги спільно з Державним комітетом архівів готуємо видання «Архіви окупації. 1941—1944». Важливою складовою цього видання є введення до наукового обігу та суспільного вжитку унікальної за новизною та обсягом джерельної бази архівів України періоду Другої світової війни. На сторінках видання читачі побачать справжнє обличчя війни й окупації.

Наприкінці травня у рамках виставки «Книжковий сад-2005» плануємо презентувати видану з нагоди 40-річчя оприлюднення працю Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Під час роботи «Книжкового саду-2005» презентуватимемо нову книжку «Українська мова в ХХ сторіччі: історія лінгвоциду» (упорядники Лариса Масенко, Віктор Кубайчук, Оріся Демська-Кульчицька). У 2004 р. у рамках цієї ж виставки ми презентували книжку Лариси Масенко «Мова і суспільство; постколоніальний вимір», яка мала активний попит і була перевидана.

Історична тематика видавництва поповниться «Історією українського козацтва» (вийде перший том обсягом 70 друк. арк. за редакцією академіка В.А. Смолія). Також продовжує дослідження біографії Івана Мазепи чернігівський автор Сергій Павленко. Готуємо його книжку «Іван Мазепа як будівничий української культури». У 2004 р. видавництво за книжку Сергія Павленка «Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники» було відзначене на Форумі видавців у Львові. До речі, вже три роки поспіль видавництво має відзнаки цього форуму, наші книжки є переможцями багатьох конкурсів, численних книжкових виставок.

Ведемо і благодійну діяльність. Надаємо свої видання до призових фондів Міжнародного конкурсу з української мови ім. Петра Яцика, фестивалю-конкурсу дітей та молоді «Шевченко в моєму серці».

На столах у видавництві чимало цікавих рукописів. Сподіваємося, що найближчим часом вони стануть актуальними книжками. Маємо свою власну поліграфічну базу: оновлена технологічна дільниця з підготовки книжкової продукції. Висока якість, оперативність. Запрошуємо до співпраці авторів, видавців та всіх зацікавлених.

Повернемося до бібліотечних справ академії. Свою розповідь продовжує Тетяна Ярошенко:

— Бібліотека — особливе місце в нашому університеті, тут студенти проводять найбільше часу. Ось що пише про бібліотеку одна з наших студенток Каріна Пахлеванова, що студіює економіку: «...Зазвичай, у бібліотеках здобувають знання. І це відомий факт, але наша бібліотека — щось більше. Бібліотека — це стиль життя в академії. Так вважаю я — студентка Могилянки. Наша бібліотека — не просто зала, не просто книжки. Це місце, куди я іду після пар, де я проводжу майже весь вільний час, де я завжди можу знайти потрібну мені людину, де я можу і повчитись, і поспілкуватися. Це складова мого студентського життя, тут зав'язуються знайомства, тут завжди можна розраховувати на допомогу. Тут сама атмосфера, стіни, повітря відмежовують від суєти і налаштовують подумати про щось важливіше, ніж завтрашня контрольна...»

Але до цього часу Бакалаврська бібліотека, яка найчастіше використовується студентами, розташована в пристосованих кімнатах, тут лише два читальні зали на 140 місць, а треба принаймні втричі більше — сюди щодня приходять до тисячі студентів, які часто просто не мають місця для роботи з книгою. Тому проект розбудови нового корпусу саме під Бакалаврську бібліотеку оголошено пріоритетним в НаУКМА, і в 2005 році ми проводимо «народну» кампанію збору коштів на ремонт і реставрацію будинку колишньої лікарні — під приміщення для Бакалаврської бібліотеки.

Ми вже маємо підтримку в сумі одного мільйона доларів США на реконструкцію будівлі від відомого мецената, засновника Фондації Антоновичів, давнього друга академії Омеляна Миколовича Антоновича. Діяльність Омеляна та Тетяни Антоновичів щодо підтримки української науки і культури — гідний приклад істинної доброчинності. Премію Фондації Антоновичів називають українською Нобелівською премією, вона вручається вже 22 роки поспіль, і за цей час її отримали понад 50 видатних людей, серед яких Василь Барка, Орест Субтельний, Роберт Конквест, Юрій Шевельов, Ліна Костенко, Марта Богачевська-Хом'як, Валерій Шевчук, Іван Дзюба, Іван Драч, Збігнєв Бжезінський, Михайло Брайчевський, Микола Вінграновський, Микола Жулинський, Олена Апанович, Михайлина Коцюбинська, В'ячеслав Брюховецький, Андрій Содомора, Дмитро Павличко та багато інших. Єдиний, хто так і не зміг отримати премію особисто, — Василь Стус, який на той час перебував у таборі (натомість було відкрито фонд його імені в Гарвардському університеті). Коштом родини Антоновичів встановлено пам'ятник борцям за Українську державу на батьківщині Омеляна Миколовича — в Долині на Івано-Франківщині. Там же побудовано унікальний музей «Бойківщина». Коштом Антоновича відремонтовано основне приміщення Львівської наукової бібліотеки ім. Стефаника, однієї з кращих книгозбірень в Україні, а нині проводиться реконструкція палати Баворських, де буде розміщений відділ мистецтв цієї бібліотеки. І ось — мільйон доларів на проект реконструкції будівлі, в якій міститиметься Бакалаврська бібліотека. Це продовження традиції меценатства, започаткованої ще Петром Могилою, яка не переривається й сьогодні. На знак нашої глибокої вдячності будинок Бакалаврської бібліотеки академії вирішено назвати іменем Тетяни та Омеляна Антоновичів.

Проте ще до завершення будівельних робіт університету необхідно залучити на устаткування досить велику суму — близько 600 тис. доларів. Адже важливо не просто збудувати будинок для бібліотеки, а продумати кожен куточок простору, оснастити її найсучаснішими інформаційними технологіями, які забезпечать доступ до наукової інформації з усього світу. Мріємо про той недалекий час, коли нашим користувачам буде зручно працювати, мати швидкий і якісний доступ до колекцій та інформації у Гарварді, Йелі чи Кембріджі...

Щиро сподіваємося на прихильне ставлення нових меценатів, які хочуть допомогти університету та його бібліотеці. Імена всіх спонсорів проекту будуть викарбувані на Стіні

